

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто сучасні складові моделі моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу, актуалізовано параметри, фактори, критерії у горизонтальній та вертикальній площинах.

Ключові слова: концептуальна модель, базова модель системи моніторингу.

За визначенням учених (В. Михєєв, Є. Павлютенков) моделювання як один із методів наукового дослідження широко застосовується і в педагогіці. Методологічна функція моделювання полягає в тому, що цей метод є універсальним засобом прирощення знань, які дають змогу різко скорочувати затрати праці й час на проведення дослідження. Метод моделювання є інтегральним, він дає можливість об'єднати емпіричне та теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати у процесі вивчення педагогічного об'єкта експеримент із побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій.¹

Модель має декілька застосувань: по-перше, вона чітко визначає компоненти, які складають систему; по-друге, достатньо схематично та точно наводить зв'язки між компонентами; по-третє, модель генерує, породжує питання і нарешті стає інструментом для порівняльного вивчення різних галузей явища, процесу.

До моделювання звертаються тоді, коли неможливо одразу розпочати пізнання сутності зацікавленого об'єкта і немає умов для безпосереднього оволодіння ним.

До таких об'єктів належить система моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз складових концептуальної та базової моделі системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

З огляду на мету та завдання нашого дослідження, які полягають у розробці, науково-теоретичному обґрунтуванні методологічних основ та практичного застосування системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу, нами було розроблено концептуальну та базову моделі моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Концептуальна модель моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу нагадує піраміду, основу якої становлять процесуальність, технологічність, повторюваність (періодичність), ініційованість, у якій виокремлюються параметри, фактори і критерії (першого, другого тощо порядку). За параметри беруться величини, які характеризують основні якості об'єкта (чи його головні складові), що відповідають глобальним цілям об'єкта. Відповідно, фактори розкривають кожен із параметрів, а критерії деталізують фактори (рис. 1).

Проаналізуємо цю модель у двох площинах: горизонтальній і вертикальній. На горизонтальній площині розміщено рівні моніторингу: індивідуальний, локальний, муніципальний, регіональний, національний (державний), міжнародний. Рівень – це умовна горизонтальна лінія для визначення ступені якості й до-

сягнутості суб'єктом і об'єктом мети відповідно до вимог управління: як слід, як треба, як належить.

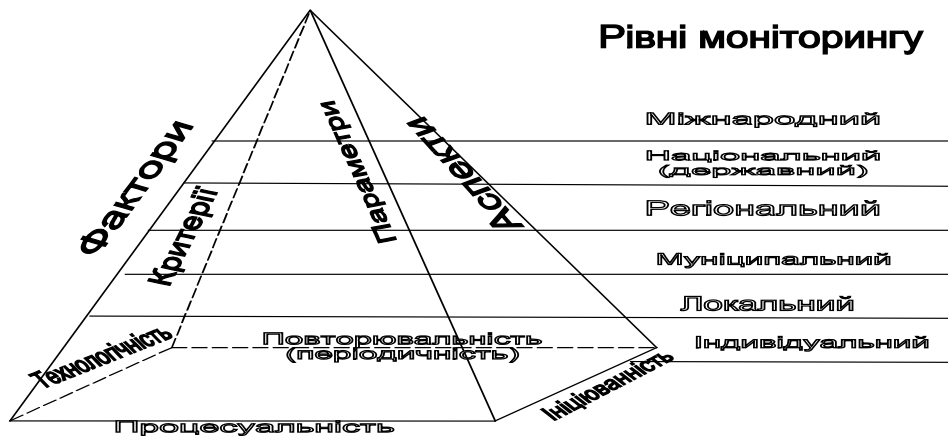

Рис. 1. Концептуальна модель системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу

Оскільки результати моніторингових досліджень саме на регіональному рівні є основою прогнозування, розвитку і формулювання певних рекомендацій для місцевих органів управління освітою щодо прийняття відповідних управлінських рішень було розроблено базову модель системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу в Запорізькій області (рис. 2).

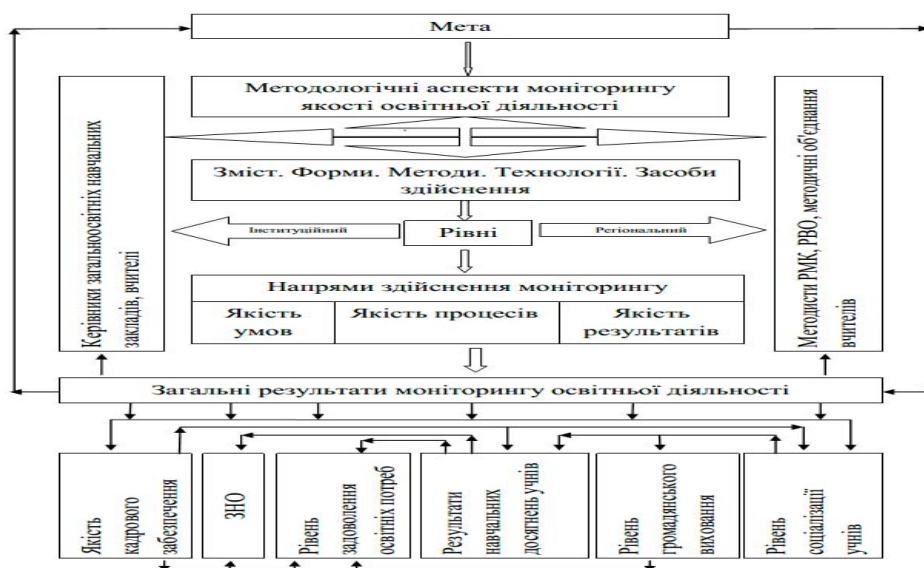

Рис. 2. Базова модель системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу

На регіональному рівні система моніторингу якості освіти за своєю структурою є багаторівневою. У регіоні чітко простежується три рівні її організації: 1) обласний; 2) районний (міський); 3) шкільний. Саме тому важливим на сьогодні є процес координації дій структур управління освітою на всіх рівнях та розробка системи звітності по вертикалі.

До об'єктів моніторингових досліджень слід зарахувати: загальноосвітні навчальні заклади, ліцеї, гімназії, коледжі, районні (міські) методичні кабінети, районні (міські) відділи (управління) освіти, методичні структури обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, відділи загальної середньої освіти обласних управлінь освіти.

Моніторингова модель у районній (міській) системі управління загальною середньою освітою складається із чотирьох підсистем, які відображають різні види та сторони діяльності закладів освіти. У кожній із них передбачається комплекс моніторингових досліджень.

У першій педагогічній підсистемі проводиться моніторинг різних видів діяльності учнів: аналіз відвідування навчальних занять; рівень навчальних досягнень; тематична атестація; навчальні практики; участь у всеукраїнських учнівських олімпіадах із базових дисциплін, конкурсах та турнірах; працевлаштування випускників.

Друга підсистема – науково-методична – передбачає моніторинг: методичної й експериментальної роботи; кадрового складу вчителів; науково-методичного забезпечення навчального процесу; навчально-методичного забезпечення викладання базових дисциплін та варіативних курсів; рівня викладання базових дисциплін; виконання навчального плану та навчальних програм.

Моніторинг третьої – соціальної підсистеми включає оцінювання діяльності закладів освіти із таких соціальних питань, як: охорона здоров'я учнів та вчителів; дотримання у навчальних кабінетах правил техніки безпеки.

У четвертій – економічній підсистемі оцінюється матеріально-технічне забезпечення навчальних кабінетів.

Аналогічно конструюється моніторингова модель на обласному рівні управління освіти.

Щодо реалізації базової моделі необхідно здійснити такі організаційні та науково-методичні заходи, які передбачають:

- розробку регіональних програм здійснення моніторингу якості освіти і виховної діяльності;
- підготовку інспекторів, методистів, керівників шкіл і вчителів, методичних матеріалів, підготовку фахівців, координаторів для проведення моніторингу;
- розробку організаційних заходів і конкретних механізмів з упровадження моніторингу якості освіти та виховної діяльності на всіх рівнях;
- включення проблематики моніторингу якості освіти і виховної діяльності до дослідних програм та планів навчальних і наукових закладів;
- включення в програми підвищення кваліфікації керівників навчально-виховних закладів освіти тематики моніторингу якості освіти; запровадження спекурсу “Моніторинг якості освіти” на курсах підвищення кваліфікації вчителів;
- проведення на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, міських НМЦ і методичних кабінетів серії інструктивно-методичних семінарів і нарад з метою оптимального здійснення моніторингу;
- розробку, написання, затвердження і видання універсальних для всіх загальноосвітніх навчальних закладів посібників з урахуванням мови навчання, статуту навчального закладу, профільного і поглибленого вивчення окремих предметів;
- проведення роз'яснювальної роботи щодо цілей зовнішнього оцінювання результативності та якості загальної середньої освіти серед громадськості, педагогів, управлінців;

- збір інформації за технологіями, розробленими координаційним центром моніторингу, підготовку аналітичних звітів для місцевих органів управління якістю загальної середньої освіти, ознайомлення з результатами досліджень широких кіл громадськості;
- підготовку пропозицій для органів державного управління щодо поліпшення якості загальної середньої освіти, усунення виявлених негативних тенденцій тощо;
- оприлюднення результатів моніторингових досліджень, залучення громадськості до їх обговорення;
- безпосереднє проведення моніторингових досліджень відповідно до національних, регіональних програм та місцевих проблем в освіті;
- вивчення й узагальнення міжнародного та вітчизняного досвіду моніторингу якості освіти, висвітлення його у фахових виданнях, на науково-теоретичних і практичних конференціях та семінарах;
- спостереження, нагляд за дотриманням усіх процедур за регламентом моніторингу;
- роз'яснення результатів, здійснення коригувальної дії за рекомендаціями національних і регіональних експертів з якості освіти;
- здійснення прогнозування розвитку найважливіших процесів у загальноосвітніх навчальних закладах;
- своєчасне виявлення змін, що відбуваються у системі діяльності ЗНЗ, і чинників, котрі спричинюють їх;
- оцінювання ефективності та повноти реалізації науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогів, керівників ЗНЗ у системі післядипломної освіти;
- безперервне спостереження за станом системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу в межах своєї компетенції й отримання оперативної інформації про неї;
- вивчення характеру процесів, що відбуваються в навколишньому освітньому середовищі (місті, області);
- створення методики вивчення замовлення населення на освітні послуги та прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти;
- вивчення попиту та пропозицій щодо фахового й загальноосвітнього рівня підготовки випускників навчальних закладів.

Моніторинг якості освітньої діяльності завжди виконує оцінну функцію саме тому, що переоцінка цінностей є закономірним процесом і результатом розвитку суспільства та всієї освітньої системи. Оцінка означає змістовне усвідомлення цінності (процес оцінювання) та судження про міру цінності: цінністю є те, що ми оцінюємо, предмет оцінювання. Саме тому, на наше розуміння, моніторинг, виконуючи оцінювальні функції, містить у собі когнітивний, мотиваційний, операціональний, комунікативний, особистісний компоненти.

Мотиваційний компонент визначається сукупністю мотивів, адекватних меті та завданням моніторингу (соціальні, державні, суспільні, управлінські, педагогічні); когнітивний являє собою систему знань, необхідних для моніторингової діяльності (понять, норм, стандартів, критеріїв, засобів); операційний компонент – сукупність умінь, навичок і раціональних прийомів здійснення моніторингових досліджень. Комунікативний (від лат. *communicativus* – з'єднання, по-

відомлення) являє собою сукупність операцій вербальної та невербальної взаємодії, спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні, повідомленні та поширенні інформації суб'єктів про об'єкти освітньої діяльності. Особистісний компонент – це сукупність можливих для педагогічної й управлінської діяльності особистісних якостей, пов'язаних зі ставленням до предмета діяльності, її процесу, інших учасників діяльності, самого себе, дітей, школи тощо.

Нерідко термін “моніторинг” і “оцінювання” ототожнюють. Однак ці поняття не є синонімами. І. Булах, автор загальноприйнятого визначення поняття “оцінювання освіти”, вважає, що це систематичне збирання і тлумачення фактів, за якими йде наступний етап – судження про їхню цінність і відповідне планування подальших дій [1, с. 8].

Н. Буркіна, Т. Лукіна вказують також на спорідненість понять “моніторинг” і “оцінювання” крізь призму порівняльних спостережень. Автори додають, що для переходу від екстенсивного зростання освіти до якісної системи навчання велике значення мають оцінювальні та порівняльні спостереження. Дослідники стверджують, і ми з ними погоджуємось, що порівняльні моніторингові дослідження збагачують експериментальний досвід, що є необхідним для вдосконалення системи оцінювання успішності, виявляють чинники, які впливають на розвиток особистості. Вони підвищують імовірність поширення нових ідей, удосконалення всієї системи освіти, розширюють дослідний потенціал країни [2, с. 2].

Педагогічну діяльність можна виміряти, оцінити крізь якість і кількість. Якість традиційно розкривається крізь опис ознак, кількість ототожнюється із числом. Оцінити – значить проаналізувати якісний стан об'єкта, кінцевий результат певної діяльності.

Можливість об'єктивного оцінювання визначається наявністю еталона (стандарту). Еталонні значення показників освітньої діяльності встановлені державними освітніми стандартами, а до офіційного їх введення – державними нормативними документами.

Термін “стандарт” (від англ. standart – норма, зразок, мірило) означає еталон, зразок, модель, які стають мірилом для інших подібних об'єктів; нормативно-технічний документ, що встановлює одиниці величин, терміни та їх визначення, вимоги до продукції та виробничих процесів, безпеки праці тощо.

Увага до розроблення державних освітніх стандартів відбувається на тлі широкомасштабних освітніх реформ у світі. Цей процес є логічним і закономірним у контексті загальносвітових тенденцій на шляху до встановлення стандартного мінімуму освітніх послуг, з одного боку, а з іншого – досягнень та результатів, яких від них очікує суспільство.

В управлінській діяльності найчастіше оцінюється ефективність освітнього процесу. Ефективність – це філософська категорія. Вона означає досягнення певного результату. У вузькому значенні ефективність означає результативність.

Інформація про досліджувані об'єкти транслюється за допомогою відповідних показників – індикаторів. Зазначимо, що хоча кожен окремий індикатор несе певну інформацію, набагато ефективнішим є використання групи, системи чи моделі індикаторів, це дає змогу сформулювати уявлення про зв'язки між різними аналізованими чинниками й об'єктами. Важливим із цього погляду є розроблення ефективної моделі індикаторів для моніторингового застосування, хоча багато зарубіжних науковців неодноразово наголошували, що жодна концептуальна модель не може вмістити індикатори для діагностики всіх важливих аспектів освітньої системи.

У сучасному світі є два типи моделей освітніх індикаторів: 1) міжнародні моделі; 2) національні.

Норма-зразок (еталон, стандарт), що розробляється на державному рівні та задає основні унормовані орієнтири діяльності об'єктів у вигляді параметрів, факторів і критеріїв першого порядку, називається базовою.

На рівні загальноосвітнього навчального закладу необхідними є такі моделі: 1) діяльність загальноосвітнього навчального закладу (для атестації та самоатестації шкіл); 2) діяльність директора ЗНЗ; 3) діяльність вчителя; 4) діяльність учнів початкової, основної та старшої школи.

Для створення таких моделей виділяються параметри, фактори, критерії першого і другого порядку на основі державних вимог (положень, рішень, постанов, наказів та ін.).

Наступним кроком у створенні моделі (стандарту) діяльності управлінської структури є визначення значущості параметрів, факторів, критеріїв першого порядку.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз складових концептуальної та базової моделі системи моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу виявив таке. По-перше, ці моделі мають інтегративний характер. За своєю сутністю вони містять у собі когнітивний, мотиваційний, комунікативний компоненти та виконують кваліметричну функцію. По-друге, найбільш успішне застосування розроблених моделей важливо здійснювати на регіональному рівні.

Список використаної літератури

1. Булах І.Є. Поняття якості в освіті / І.Є. Булах ; [під ред. І.Є. Булах] // Система моніторингу та оцінювання якості освіти : наук.-метод. видання : програма розвитку Організації об'єднаних націй, UNDP/ПРООН. – К., 2002. – С. 8.

2. Буркіна Н.С. Модель моніторингу підготовки учнів / Н.С. Буркіна, Т.О. Лукіна // Шкільний світ. – 2001. – № 9 (89). – С. 2–8.

3. Митина О.А. Сравнительный обзор систем мониторинга в образовании / О.А. Митина // Школьные технологии. – 2002. – № 4. – С. 69–75.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2013.

Приходько В.Н. Модель системы мониторинга качества образовательной деятельности общеобразовательного учебного заведения

В статье рассматриваются современные составляющие моделей мониторинга качества образовательной деятельности общеобразовательного учебного заведения, актуализируются параметры, факторы, критерии в горизонтальной и вертикальной плоскостях.

Ключевые слова: *концептуальная модель, базовая модель системы мониторинга.*

Prikhod'ko V. Model of the system of monitoring of quality of educational activity of general educational establishment

The modern constituents of models of monitoring of quality of educational activity of general educational establishment are examined in the article, parameters, factors, criteria, aktualiziruyutsya, in horizontal and vertical planes.

Key words: *conceptual model, base model of the monitoring system.*